
ER DEN LIGE VEJ ALTID BEDST?

– DEBATNOTAT OM VEJE TIL ØGET SAMSPIL MELLEM
DET FORMELLE OG IKKE-FORMELLE UDDANNELSES-
DANMARK

CEA

VI FREMMER VIDEN

TÆNKEBOKSENS MEDLEMMER ER:

Agnethe Nordentoft, udviklingskonsulent, Dansk Folkeoplysnings Samråd

Anders Vildsø Andreasen, formand, Yngresagen

Ann Descroix, rektor, ZBC

Axel Hoppe, sekretariatsleder, Produktionsforeningen

Charlotte Kølle Jørgensen, Uddannelseschef, SOSU Sjælland

Christian Legarth, sekretariatsleder, Frie Fagskoler

Ejnar Bo Pedersen, sekretariatschef, Ungdomsskoleforeningen

Helene Valgreen, formand, Danmarks Vejlederforening

Helle Magh, sekretariatsleder, SOSU Lederforeningen

Henning Rasmussen, virksomhedsleder, UngSlagelse

Jette Kammer Jensen, Sekretariatschef, AOF Danmark

Jette Rønne, formand, Frie Fagskoler

Jesper Clausen, forstander, Produktionsskolen KUBA

Mads Justsen, sekretariatschef, VUC-foreningen

Margrethe Tovgaard, afdelingsleder, UUV Køge Bugt

Mette Pless, lektor, CeFu

Niels Glahn, generalsekretær, Folkehøjskolernes Forening

Niels Henriksen, direktør, VUC Storstrøm

Niels Nygaard, kvalitetschef, Teknisk Skole Silkeborg

Peter Pilely, lærer, Dejbjerglund Efterskole

Randi Jensen, sekretariatsleder, Daghøjskoleforeningen

Rasmus Vørs Carlsen, projektleder, Hjørring Ungdomscenter

Stine Sund Hald, analyseansvarlig, Danske Erhvervsskoler

Trine Bendix Knudsen, sekretariatsleder, Dansk Folkeoplysnings Samråd

Trine Rasmussen, uddannelseskonsulent, Dansk Metal

Troels Borring, formand, Efterskoleforeningen

Ulla-Birgitte Nies, projektleder, Way2Go, TEC

Udgivelse: August 2014

Udarbejdelse: DEA

Redaktion: Sekretariatschef Maria Lindorf

Design: Jacob Birch og Finn Wergel Dahlgren

FORORD

De danske ungdomsuddannelser har for alvor været på dagsordenen igennem det seneste tiår. Med målsætningen om at 95 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse, er der kommet stort politisk fokus på de unges vej fra grundskole til gennemført ungdomsuddannelse. Det har bl.a. ført til øget opmærksomhed omkring mindsket frafald – på ungdomsuddannelserne generelt og på erhvervsskolerne især. Og det har skabt debat om, hvordan man udvikler den mest kvalificerede uddannelsesvejledning af de unge.

Når det handler om at få de unge ind på ungdomsuddannelserne og efterfølgende fastholde dem eller hjælpe dem videre på rette uddannelsesmæssige hylde, har fokus i både den politiske debat og i offentligheden i høj grad været på det formelle uddannelsessystem. Man har så at sige fokuseret på “den lige vej”, hvor grundskolen naturligt efterfølges af en ungdomsuddannelse, der så fører til videre uddannelse eller job. Men langt fra alle unge går den lige vej – måske fordi de ikke er uddannelsesparate efter grundskolen, eller måske fordi de mister motivationen eller selvtilliden undervejs i deres ungdomsuddannelse.

For disse unge løfter de ikke-formelle skoleformer som fx daghøjskoler, produktionsskoler, kommunale ungdomsskoler eller frie fagskoler en afgørende opgave, når det handler om at udvikle sig både fagligt, personligt og socialt – og komme videre i uddannelsessystemet. Desværre har vi i Danmark ikke den store tradition for organiseret og koordineret samspil mellem det formelle uddannelsessystem og de ikke-formelle skoleformer. Samtidig er der en række barrierer,

der kan vanskeliggøre et samarbejde. Det drejer sig bl.a. om økonomiske incitament, “firkan-tede” systemer, manglende viden og forskellige kulturer. Det er en skam, fordi et sådant samspil indeholder store potentialer i forhold til mere fleksibelt og med større kvalitet at hjælpe flere unge videre. Samtidig kan øget samspil også bidrage til at understøtte de unge med mere “søgende” uddannelsesstrategier, hvor behovet for at afprøve forskellige veje er stort. Og endelig kan øget samspil også virke positivt i forhold til de unge, som vælger de ikke-formelle skoleformer som et selvstændigt tilbud i sin egen ret med henblik på fx demokratisk dannelse, modning og myndiggørelse.

Betragter man potentialerne i de ikke-formelle skoleformer er der en stærk tradition for og derfor også stor erfaring med at arbejde med motivation, lysten til at lære og fællesskab iøjne-faldende. Samtidig udvikles og eksperimenteres der i disse år i det formelle uddannelsessystem med, hvordan man kan arbejde med motivation som en vej til engagement og fastholdelse. Det tiltaler flere af de unge, som har svært ved at finde fodfæste i Uddannelsesdanmark og kan betyde en afgørende forskel. Det er klart, at motivation ikke gør det alene – ikke mindst fordi flere unge er udfordret på områder, som ligger uden for den direkte undervisningssammenhæng fx i forhold til forældre, kammerater, social arv og fysisk eller psykisk velbefindende. Men netop derfor er der god grund til at blive klogere på, hvordan man via samspil mellem det formelle og ikke-formelle kan tage udgangspunkt i den enkelte unge og udvikle sociale, personlige og faglige kompetencer på tværs af skoleformer.

Behovet for øget samarbejde på tværs af formel uddannelse og ikke-formelle skoleformer understreges ikke mindst af den erhvervsskolereform, som blev vedtaget i februar 2014. Reformen stiller nye adgangskrav for at blive optaget på en erhvervsuddannelse, idet man som udgangspunkt skal have opnået et karaktergennemsnit på mindst 02 i dansk og matematik. For elever, der kommer fra 9. eller 10. klasse, skal man desuden vurderes uddannelsesparat. Med indførelsen af de nye adgangskrav vil der være unge og voksne, der ikke vil kunne påbegynde en erhvervsuddannelse. Der findes en lang række uddannelsesforberedende tilbud, som retter sig mod denne målgruppe, fx forberedende voksenundervisning (FVU), 10. klasse i samarbejde med en erhvervsskole, daghøjskole, produktionsskole, den lokale ungdomsskole mv. Disse tilbud fordrer netop samarbejde mellem de formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer. Herudover byder reformen også på to nye tilbud, nemlig EUD 10 og den kombinerede ungdomsuddannelse, som skal udvikles i et tæt samarbejde mellem det formelle og ikke-formelle, hvilket kalder på forpligtende samspil omkring opbygningen af disse tilbud og ikke mindst den efterfølgende implementering. Reformen fordrer derfor et samarbejde på tværs, hvis målgruppen skal klare adgangskrav og samtidig blive afklaret omkring, hvilken ungdomsuddannelse de skal starte på.

På denne baggrund har DEA nedsat en Tænkoboks, som fra marts til juni 2014 har set nærmere på, hvordan man i højere grad kan understøtte øget samspil mellem de formelle uddannelser og de ikke-formelle skoleformer med det mål at hjælpe flere unge videre og igennem uddannelse.

Tænkoboksens medlemmer består primært af repræsentanter fra de formelle uddannelser og de ikke-formelle skoleformer. I forhold til denne

målgruppe af unge spiller både jobcentre og Ungdommens Uddannelsesvejledning også en væsentlig rolle i forhold til at hjælpe de unge videre. Fokus har dog i Tænkoboksen primært været på de formelle uddannelser og de ikke-formelle skoleformer.

Tænkoboksens medlemmer har bidraget med input, refleksioner og erfaringer, men det er alene DEA, der bærer ansvaret for indholdet i debatnotatet.

Debatnotatet indeholder følgende dele:

- Definition og begrebsafklaring: formel uddannelse, ikke-formel læring, uformel læring samt indkredsning af målgruppen af unge, der er i fokus i dette notat.
- Overblik over hovedelementer i uddannelsesmotivation
- Overblik over eksisterende samarbejdsformer på tværs af formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer
- Next step: gode råd til øget samarbejde på tværs

God læselyst!

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Stina Vrang Elias'.

Stina Vrang Elias
Adm. direktør, DEA

DEFINITION OG BEGREBSAFKLARING

– HVAD TALER VI EGENTLIG OM?

For at kunne give alle unge en bedre chance for at komme igennem en ungdomsuddannelse er det vigtigt at vide, hvilke aktører der er på banen, og hvilke tilbud de har til de unge. Når vi taler om henholdsvis de ikke-formelle skoleformer og de formelle uddannelser antyder det, at der er væsentlige forskelle i måden at organisere og drive undervisning på. Også i relation til undervisningsmetoder og -former er der store forskelle at finde. Derfor er det indledningsvist på sin plads med definition og begrebsafklaring.

I denne sammenhæng er det væsentligt at fremhæve, at det netop er forskelligheden i det formelle uddannelsessystem og de ikke-formelle skoleformer, der gør et samarbejde mellem dem interessant. Der er med andre ord ikke nødvendigvis brug for en ny uddannelsestype rettet mod de unge, der udfordres af den lige vej. I stedet er der brug for en bedre indsigt i Uddannelsesdanmarks tilbud og muligheder – både når det gælder formel uddannelse og ikke-formel læring – og ikke mindst øget klarhed omkring styrkerne i de forskellige tilgange og mulighederne for samspil.

Formel uddannelse

Ved formel uddannelse forstås uddannelser, som fører frem til en offentligt godkendt eksamen eller kvalifikation. En formel uddannelse foregår normalt på uddannelsesinstitutioner, som samfundet stiller til rådighed for borgerne. Der er tale om formel uddannelse eller formel læring, når forløbet er planlagt med det formål at sikre, at deltagerne opnår nærmere beskrevne

kompetencemål inden for et fag eller et fagområde. Forløbene afsluttes ofte med en prøve eller en eksamen.¹

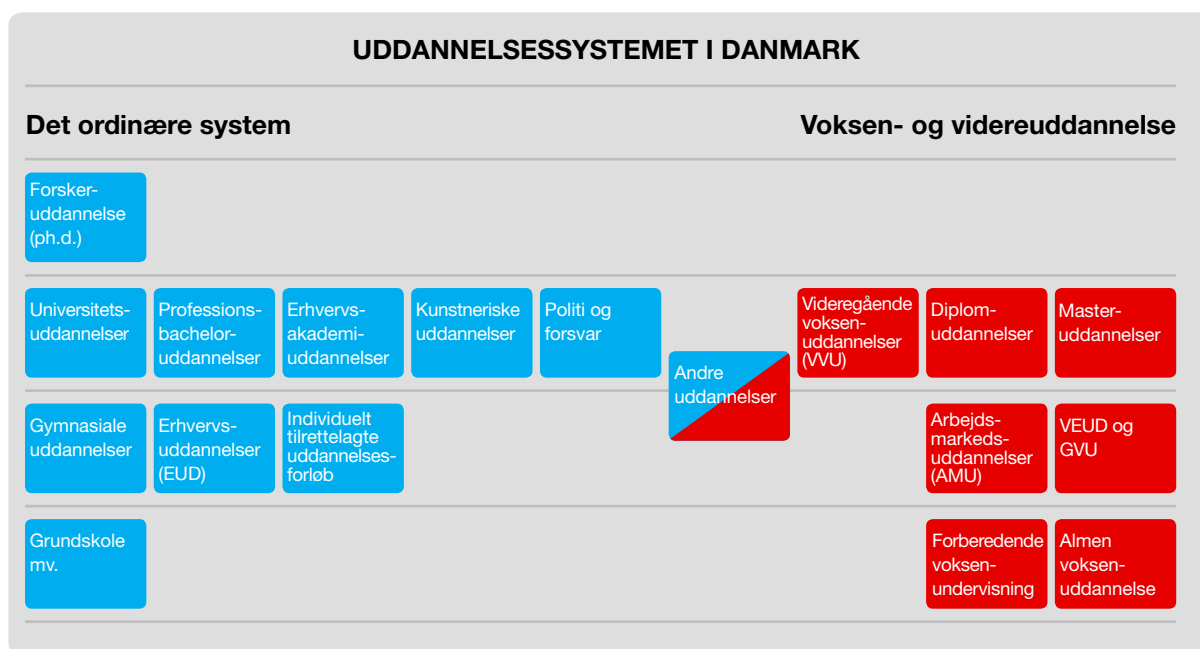
Institutionerne i det formelle uddannelsessystem kan inddeles i kategorier efter uddannelsens niveau, art og længde, og på den måde har en formel uddannelse en styrke ved at være systematiseret med klare progressionsmål. Til gengæld kan det være svært at se de alternative indgange i det formelle system samt at definere grænsefladerne til de ikke-formelle skoleformer.

De formelle uddannelser er vigtige, fordi de:

- giver formelle kompetencer, som er standardiserede og dermed sammenlignelige og anvendelige på tværs af faglige, organisatoriske og (ofte) nationale skel
- bidrager til almen dannelse
- via deres formelle strukturer og “modulopbygningen” gør det lettere at gå ind og ud af systemet og identificere progressionsmuligheder

¹ Folkeoplysning og motivation for livslang læring, vi søger de virksomme stoffer. Dansk Folkeoplysnings Samråd, 2013

Figur 1. Overblik over det formelle uddannelsessystem i Danmark

Kilde: UVM

Ikke-formel læring

Ikke-formel læring og undervisning kan være kurser, seminarer og lignende uden offentligt godkendt eksamen, som dermed ikke fører til et statsanerkendt eksamensbevis eller tilsvarende. De giver ingen formel kompetence, men har læring som hovedformål. De forskellige deltageres forløb kan variere meget – både hvad angår indhold i forløbet og det faglige niveau, og dermed kan der være stor variation i det endelige “læringsresultat” for de enkelte deltagere.

En væsentlig del af styrkerne i den ikke-formelle læring – som fx finder sted på ungdomsskolerne – er, at den er frivillig og sker i de unges fritid. Derfor er der også god grund til at anerkende de realkompetencer, som opnås mellem 15.00-08.00 og i weekender – dvs. uden for normal

undervisningstid. Herudover arbejder man også flere steder i fritidsundervisningen strategisk med at blande mindre ressourcestærke unge med såkaldt “stærke” unge, da det er væsentligt, at man kan spejle sig i “det normale”.

Den ikke-formelle undervisning er vigtig, fordi den:

- supplerer det formelle uddannelsessystem
- har en aktiv og elevcentreret tilgang
- udføres på et frivilligt grundlag og derfor er nøje knyttet til de unges behov, ønsker og interesser og derigennem har et andet grundlag for at motivere

Både formel uddannelse og ikke-formel undervisning er baseret på ønsket om at opnå visse kompetencer eller specifik læring – man kan

altså tale om et intenderet læringsforløb i begge tilfælde.²

Herudover er det i denne forbindelse værd at nævne de læringsforløb, som foregår mere uformelt.

Uformel læring

Grænsen til den uformelle læring er flydende, og definitionerne varierer, men generelt kan man sige, at uformel læring kan ske hele livet og alle steder. Der er tale om læring eller kompetencetilegnelse, der ikke nødvendigvis er planlagt – eller intenderet – men som er et biprodukt af et andet forløb. Det kunne være deltagelse i foreningslivet, fx i spejderbevægelsen eller i en sportsklub.

For nogle unge vil læring, der foregår i de uformelle fora, være yderst anvendelig og relevant, men den er ofte svær at vurdere fx i forbindelse med en decideret realkompetencevurdering. Vi beskæftiger os ikke som sådan med den uformelle læring i dette notat, selvom det også er relevant at medtænke, når man udvikler indsatser, der skal motivere de unge.

De unge

Når der er fokus på de unge, som har svært ved at finde deres vej ind i det formelle uddannelsessystem, taler vi ofte om særligt udfordrede unge eller unge med færre ressourcer. Der kan også være tale om unge med personlige, faglige eller sociale problemer samt unge fra ikke uddannelsesvante hjem. Men gruppen af unge, der bruger de ikke-formelle skoleformer som forberedelse eller supplement til en formel uddannelse, er meget bred, og dermed er de tilbud, de ønsker at gøre brug af og de forløb, der kan hjælpe dem ind i en formel uddannelse, meget varierede.

Netop de ikke-formelle skoleformers bredde og variation er derfor en styrke, ligesom mulighederne for at anvende differentierede læringsformer og sammensætte fleksible forløb med stor fordel kan udnyttes af disse unge.

Mange unge vælger aktivt de ikke-formelle skoleformer til, fordi de repræsenterer en anden uddannelseslogik, er mere fleksible og individuelt orienterede. For nogle unge kan rækken af omvalg også være en – mere eller mindre bevidst – måde at udforske uddannelserne på. Men kan ligefrem tale om en “uddannelsesrejse”, hvor de mange stop og omvalg tilsammen udgør en afklaringsproces.

Herudover er de ikke-formelle skoleformer attraktive for de unge, fordi man her får mulighed for en “pause” fra de præstationskrav, som præger det formelle uddannelsessystem. Her kan tidligere dårlige oplevelser i forbindelse med prøver og karaktergivning også spille ind.

Til trods for, at der er tale om en mangfoldig gruppe af unge, er hverdagen for en stor del af disse unge dog et truende frafald eller et pålagt krav om uddannelse, og for dem er samarbejdet mellem de formelle og ikke-formelle dele af uddannelsesverdenen særligt vigtig. En del af disse unge findes blandt de mere end 50.000 unge (under 30), der er på kontanthjælp – hvoraf 90 pct. ikke har en kompetencegivende uddannelse. De vil efter de nye regler om uddannelsespålæg til kontanthjælpsmodtagere, der trådte i kraft pr 1. januar 2014, få pålagt uddannelse.³ Tænkeboksens arbejde retter sig således mod de ca. 5-10 pct. af de unge, der har svært ved at finde fodfæste det nuværende formelle uddannelsessystem.

² Folkeoplysning og motivation for livslang læring, vi søger de virksomme stoffer. Dansk Folkeoplysnings Samråd, 2013

³ Pligt til uddannelse? DEA, 2014

*En ofte anvendt kategorisering af gruppen af unge er leveret af Højmark Jensen og Pilegaard Jensen (2005). De taler om fire typer af unge, der af meget forskellige grunde har svært ved at finde fodfæste i det formelle uddannelsessystem. De **opgivende** er kendetegnet ved, at de har rigtigt dårlige erfaringer fra grundskolen, såvel fagligt som socialt. De **praktiske** har typisk været meget glade for kammeratskabet i grundskolen, men ikke klaret prøver og eksamener særligt godt. De **vedholdende** har haft*

Kilde: "Unge uden uddannelse. Hvem er de, og hvad kan vi gøre for at få dem i gang?" Ulla Højmark Jensen og Torben Pilegaard Jensen, Socialforskningsinstituttet, 2005.

*det svært i grundskolen, hvor de ligesom "de opgivende" har oplevet mobberier, få venskabsrelationer og mange skoleskift. De **flakkende** er typisk unge, der har klaret sig meget godt i skolen – nogle har endda været meget dygtige rent fagligt, og de har også haft relativt gode sociale relationer i grundskolen. En del af disse unge har oplevet et massivt forventningspres fra omgivelserne sammen med psykiske kriser.*

Ikke-formelle læringsforløb kan have stor betydning for disse unge, som ofte har behov for en indsats, som inkluderer "det hele menneske", når man skal vurdere mulighederne for at hjælpe den unge i gang. Ofte er de unge udfordret på områder uden for undervisningssammenhængen fx i forhold til forældre, kammerater, social arv og fysisk eller psykisk velbefindende. Alt for ofte er de eksterne vilkår et overset faktum i forhold til gruppen af unge. De unge kan godt overkomme selve undervisningen – men hvis de ydre omstændigheder krakelerer, så nytter det ikke med et fokus på "arbejdstiden" alene.

For disse unge er det en udfordring, at man i dag har svært ved at få anerkendt uafsluttede forløb eller uddannelseselementer, der ikke passer ind i de gængse rammer. Og det er en udfordring, at der primært bruges en negativt ladet terminologi til at omtale deres vej igennem uddannelsessystemet som fx frafaldstuede.

Det er derfor relevant at se på, hvordan man i fremtiden kan blive bedre til at arbejde med at registrere de forskellige "stop", de unge har gjort på deres uddannelsesrejse, fx via portfolio. Det er netop et redskab, som giver mulighed for at dokumentere, hvad de unge rent faktisk har beskæftiget sig med – og dermed hvilke

kompetencer, de har opnået. Det er således væsentligt at udvikle redskaber, som giver mening for de unge selv og understøtter dem i deres uddannelsesrejse på tværs af formel uddannelse og ikke-formelle skoleformer. Her kan man bl.a. lade sig inspirere af de erfaringer, man har gjort sig på produktionsskolerne i udviklingen af forløbsplaner. Et fokus på at udvikle portfolio-lignende redskaber er ikke mindst relevant set i relation til den kombinerede ungdomsuddannelse, hvor der stilles krav om, at eleverne skal gå til prøve på baggrund af et portfolio.

Langt de fleste af disse unge er fuldt ud klar over, at en uddannelse er nødvendig på vejen til et spændende arbejdsliv og som en del af et meningsfuldt liv i det hele taget. Men til trods for at behovet for uddannelse er erkendt, kan motivationen godt mangle. Det kan – som nævnt ovenfor – have en lang række årsager bl.a. personligt drive, eksterne vilkår eller noget helt tredje. I det følgende afsnit fokuserer vi på forskellige elementer i uddannelsesmotivation for at blive klogere på, hvordan motivationen kan vækkes hos den unge på tværs af formel uddannelse og ikke-formelle skoleformer – trods de udfordringer den unge i øvrigt måtte stå overfor. Denne motivation skal naturligvis også understøttes af indsatser fra andre aktører involveret i de unges liv som fx jobcentre og UU.

ELEMENTER I UDDANNELSESMOTIVATION

Motivation har altid været en central dimension – og forudsætning – for læring, men har i en periode ikke haft første prioritet i det politiske fokus, hvor bl.a. gennemførelse har været i højsædet. Inden for de seneste år er emnet dog for alvor kommet tilbage på dagsordenen bl.a. som følge af, at mangel på motivation i stigende grad er blevet en udfordring i det formelle uddannelsessystem – fra folkeskole til videregående uddannelser.

Vender man sig til eksperter og forskere på feltet, taler flere ligefrem om en motivationskrise i uddannelsessystemet. “Der er en række udfordringer med at få de unge til at engagere

sig i selve undervisningen, hvilket bl.a. skyldes, at de unges motivation er i forandring. Der er nogle andre betingelser og vilkår for at motivere unge i dag,” som Camilla Hutters, CeFU, udtrykker det med henvisning til den øgede resultatorientering og konkurrence, der hviler på de unge i dag. Samtidig skal de unge orientere sig i et samfund, hvor valgmulighederne mange, og hvor det at kunne indgå de rigtige netværk er centralt.

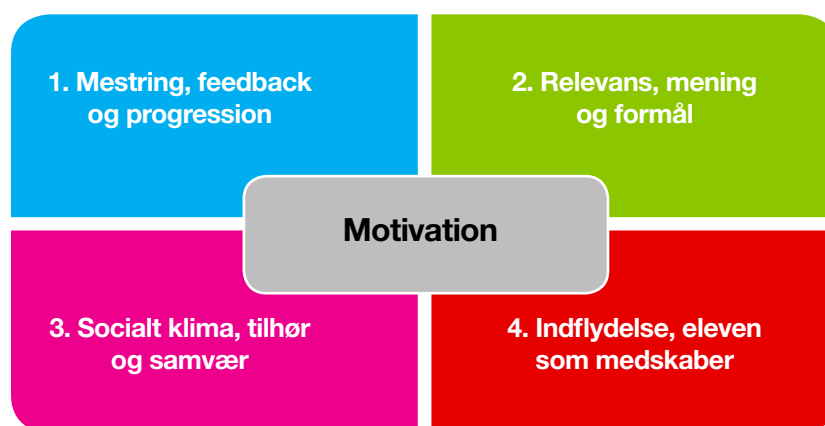
Camilla Hutters påpeger, at der er flere elementer på spil, når man skal kunne forstå og dermed påvirke de unges motivation. De er skitseret i figur 2.

Camilla Hutters er lektor og souschef ved Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet i København. Hun har i en årrække beskæftiget sig med unge og deres motivation for uddannelse og har senest været involveret i to projekter omhandlende temaet.

“Unge lyst til læring” er et treårigt projekt støttet af Egmont Fonden, hvis resultater bl.a. er publiceret i “Unge motivation for læring og uddannelse”, 12 ekspertinterviews, Hans Reitzel, 2014.

“Læring, der rykker”. Undersøgelse lavet af Det Erhvervsrettede Uddannelseslaboratorium, der har sat eksperimenter i søen med ønsker om at udvikle og forstå, hvad der – set fra de studerendes perspektiv – skaber læring, der rykker. Uddannelseslaboratoriet er finansieret af EU's socialfond og Region Hovedstaden og ledet af Professionshøjskolen Metropol og Teknisk Erhvervsskole Center.

Figur 2. Elementer i unges uddannelsesmotivation

Kilde: *Læring der rykker. Læring, motivation og deltagelse – set fra elever og studerendes perspektiv.* Camilla Hutter og Astrid Lundby. Det Erhvervsrettede Uddannelseslaboratorium, 2014

1: Mestring, feedback og progression

Mestring, feedback og progression handler om, at den enkelte unge motiveres af oplevelsen af at rykke sig fagligt og kunne se, hvornår og hvordan han eller hun bliver dygtigere. Den enkeltes læringsproces skal altså understøttes med tydelige læringsmål og en klar læringsidentitet. Det er en forudsætning, at der er adgang til feedback og støtte fra lærer eller vejleder.

Omvendt kan man sige, at hvis den unge ikke har en forventning om at kunne komme til at mestre det, der skal læres, så vil vedkommende holde sig tilbage fra at gøre en indsats og engagere sig i undervisningen – simpelthen af frygt for komme til kort og ikke kunne mestre det ønskede.

Motivation handler derfor også om at skabe en tilpas udfordring for den enkelte elev, hvilket kræver, at man tilrettelægger undervisning med afsæt i den enkeltes personlige læringsmål, der er forståelige og realistiske for den enkelte at indfri.

2: Relevans, mening og formål

Det er afgørende både for læring og motivation, at eleven kan se, hvad uddannelsen kan bruges til. At der er et formål og et perspektiv med at tage den, som gør det meningsfuldt at engagere sig og gøre en indsats. Uddannelsen kan være relevant både på kort og på langt sigt i læringsituationen (læringsmotivation) og på længere sigt i forhold til videre uddannelse og/eller karriere (uddannelsesmotivation). Begge dele er vigtigt – og skal skabes kontinuerligt, så meningen ikke først kommer senere eller bare handler om at tage en eksamen.

At der er gode forbindelser mellem teori og praksis og mellem skolens fag og det liv, man lever, er helt centralt for motivation hos rigtig mange unge. Teori og praksis opleves ikke af unge som hinandens modsætninger – tværtimod er de ofte interesserede i at kunne forbinde og koble faglig læring til personlig udvikling. Jo mere virkelig undervisningen er, jo mere “rykker” den.

3: Socialt klima, tilhør og samvær

En helt afgørende forudsætning for motivation er, at man oplever, man hører til, at man er en legitim deltager i en gruppe og tilsvarende, at man indgår i meningsfulde (og personlige) relationer både til studiekammerater og lærere. Det gælder både fagligt og socialt. Lærere og elever skaber på den måde sammen en "klasserumskultur", som bestemmer, hvilke former for deltagelse, der anerkendes og værdsættes samt hvilke lærings-tilgange og motiver, der inkluderes og fremmes.

Mange elever er interesserede i "fælleslæring", dvs. i at samarbejde med andre omkring deres læring. Flere steder etablerer de derfor på egen hånd forskellige samarbejdsformer, videndelingsplatforme osv. De ser ikke nogen modsætning i at forbinde kollektivt samarbejde med individuelle præstationer – for de oplever at præstere bedre, når de samarbejder, hvis klimaet i gruppen er til det.

Hvis der skal skabes inkluderende hold- eller klassekulturer, spiller læreren en vigtig rolle som kulturskaber – både i forhold til, hvad der anerkendes, og i forhold til hvordan der skabes relationer og fællesskaber i klassen.

4: Indflydelse, eleven som medskaber

Ifølge den norske skoleforsker Thomas Nordahl er en vigtig forudsætning for motivation, at eleven ses og mødes som en aktør – dvs. som en, der har intentioner og motiver med undervisningen. En sådan aktørorienteret tilgang indebærer, at elevernes interesser, virkelighedsopfattelse og mål indtænkes og bruges som en aktiv ressource i udviklingen af undervisningen og uddannelsen.

Det er også en forudsætning for subjektiv motivation og drivkraft, at de unge oplever at have autonomi og medbestemmelse i forhold til deres uddannelse. At de har indflydelse på

og mulighed for selv at forme og påvirke deres læringsforløb, både når det handler om indholdet og måden, som læreprocessen foregår på. Det er ofte de nære ting, eleverne ønsker indflydelse på, fx holddannelser, mængden af lektier og afleveringer samt undervisningsformen.

Det betyder også, at medskabelse og autonomi er kompetencer, der skal læres af den enkelte, for at dette samspil mellem elever og uddannelse kan ske. Mange elever er i dag vant til, at lærerne styrer og regulerer undervisningen – og kan derfor have svært ved selv at være styrende og producerende.

Motivation på tværs af formel uddannelse og ikke-formel læring

Motivation kan både orientere sig mod lysten til at lære generelt, det at starte på undervisning og det at være engageret undervejs i undervisningsforløbet. For mange af de unge, vi taler om, eksisterer der ofte en stor barriere blot i at finde den rette uddannelse og tro på, at man kan gennemføre. De er så at sige demotiverede i forhold til uddannelse – ikke kun i forhold til læring.

Når man betragter de fire hovedelementer i de unges uddannelsesmotivation, står det klart, at man helt naturligt arbejder med *alle* disse elementer i såvel det formelle uddannelsessystem som inden for de ikke-formelle skoleformer. Det betyder naturligvis ikke, at man arbejder på samme måde – for væsentlige forskelle mellem det formelle og ikke-formelle ligger netop i, at man har forskellige tilgange til at arbejde med de fire elementer. Eksempelvis er måden, man arbejder med socialt klima, tilhør og samvær forskellig, alt efter om der er tale om en formel uddannelsesinstitution eller en ikke-formel skoleform – bl.a. fordi man er rundet af forskellige traditioner, og fordi forskellige strukturelle vilkår giver forskellige udgangspunkter og omstændigheder at arbejde

ud fra. Medregner man de strukturelle vilkår, anskuelig gør figur 2 også særlige styrkepositioner i forhold til at arbejde med motivation, når det gælder formel eller ikke-formel læring, og på den måde kan figuren også fungere som grundlaget for en dialog om, hvordan man får skabt øget samspil i indsatsen på tværs i lyset af de forskellige tilgange.

Fra samfundsmæssigt hold har der gennem tiden været stillet klare krav til det formelle uddannelsessystem omkring den faglige progression, som der også gøres status på med eksamen i løbet af og ved afslutningen af uddannelserne. Disse krav vil naturligt føre til en tydelighed omkring mestring, feedback og progression, som påvirker både elever og lærere – og som kan fremstå som en styrke på baggrund af erfaringen hermed.

I de ikke-formelle skoleformer har man i mange år haft stort fokus på omgivelserne og omstændighederne omkring læringen, fordi det ofte har været afgørende at arbejde med for at motivere de unge til læring. Derfor har man stor erfaring med at arbejde med elementer som socialt klima, tilhør og samvær. Herudover har frivilligheden og medindflydelse på egen læring også stået stærkt i de ikke-formelle skoleformer bl.a. som følge af de mere fleksible rammer, man kan tilbyde læring under.

En vej til styrket samspil mellem det formelle uddannelsessystem og de ikke-formelle skoleformer går via yderligere udforskning af forskellige tilgange til figurens fire motivationselementer. Det kan danne grundlag for et mere kvalificeret samarbejde på tværs, der kan tage udgangspunkt i særegne styrker i de forskellige tilgange.

HVAD SAMARBEJDES DER OM I DAG?

Bedre koordinering og øget kommunikation mellem undervisere, vejledere og ledere fra formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer med det mål at løfte flere unge videre ville uden tvivl være en fordel for mange unge. Allerede i dag foregår en del samarbejder på tværs rundt om i landet. Samarbejder, som rummer mange lærerige erfaringer, der er klar til at blive høstet og delt.

Vi har i Tænkeboksens arbejde identificeret fire hovedområder, hvor der i dag allerede foregår samarbejde og videndeling på tværs. Det er dog alle områder, hvor de relevante aktører kan blive endnu bedre til at samarbejde.

Nogle samarbejdsrelationer handler om at skabe gode rammer for de unge, fx ved at undviserne får mere viden om hinanden og indsigt i de mange tilbud, der findes til de unge, mens andre samarbejder handler om design og gennemførelse af specifikke uddannelsesforløb.

De fire hovedområder er:

- **Opbygning af gensidig kendskab/indsigt** mellem undervisere/skoler. Indsigt i hinandens tilbud og styrker gør vejledning af de unge nemmere. Samarbejde mellem undervisere kan også føre til forbedring af egne undervisningstilbud og kan altså ses som en slags kompetenceudvikling eller kvalificering for undervisere og vejledere.
- **Kombinationsuddannelser**, som giver de unge en formel kompetence/eksamen. Udbydes i samarbejde og styrkes ved at trække på både formelle og ikke-formelle læringselementer.
- **Kombinerede undervisningsforløb**, hvor formålet er læring, men ikke nødvendigvis formel kompetence. Udbydes på hinandens institutioner.
- **Fælles afklarings- og forberedelsesforløb** for den unge eller forløb, der gør de unge uddannelsesparate.

Figur 3. Hovedområder for samarbejde mellem formel uddannelse og ikke-formel læring

Nedenfor følger en mere uddybende beskrivelse af de fire hovedområder. Hvert hovedområde er desuden beskrevet med cases fra praksis.

1. Opbygning af gensidig kendskab/indsigt

Som nævnt har det formelle uddannelsessystem og de ikke-formelle skoleformer ikke den store tradition for at "besøge hinanden" – det koster desværre på kendskabskontoen og gør, at der opstår fordomme om, hvad de forskellige tilbud kan. Derfor er der god ræson i at udvikle samarbejder, som netop adresserer behovet

for opbygning af gensidigt kendskab fx mellem underviserne og vejlederne.

Inden for denne kategori kan samarbejdet være af oplysende karakter, så undervisere og vejledere bliver klar over, hvilke muligheder, der findes i andre dele af uddannelsesverdenen. Det kan også være af mere praksisnær karakter, så der gennem samarbejder fjernes fordomme, skabes tillid og opbygges et grundlag for yderligere fremtidigt samarbejde.

Garantiskole-modellen er udviklet i Silkeborg Kommune, men skyder i disse år frem flere steder i landet. Der er ikke tale om et skoletilbud, men et samarbejde mellem en lang række skoler, institutioner og vejledere, der sætter den unge i centrum og sikrer, at der er et netværk under den enkelte, hvis den valgte uddannelsesvej ikke længere er den rigtige. Oftest tæller de lokale garantiskoler erhvervsuddannelserne, UU, produktionsskoler, ungdomsskoler og kommunale afdelinger (fx jobcenteret, familieafdelingen mv.).

I modellen arbejder man med opbygning af gensidigt kendskab ved at gøre brug af praktikophold for lærere og vejledere hos hinanden som en metode til at opnå

kendskab til undervisningen og læringsmiljøet på de enkelte uddannelsesinstitutioner. Praktikopholdene har den væsentlige opgave at skabe personlige relationer mellem medarbejdere på de forskellige uddannelsesinstitutioner, der indgår i samarbejdet – for at sikre en smidig kommunikation og et optimalt samarbejde efterfølgende.

Herudover opnås kendskab til hinanden og de muligheder, man hver især har for at hjælpe de unge videre igennem uddannelse, ved, at man afholder garantiskolemøder med deltagelse af ledere og vejledere. Her tager man konkrete elev-cases op for at drøfte, hvordan skolerne hver især kan bidrage til, at lige netop den elev får optimale muligheder for at gennemføre sin uddannelse.

Industriprojektet er et andet eksempel på, hvordan man kan styrke gensidig indsigt og kendskab. Projektet er et partnerskab mellem Efterskoleforeningen, Flakkebjerg Efterskole, Dejbjerglund Efterskole, Han Herreders Efterskole, en række erhvervsuddannelser og industrivirksomheder støttet af Industriens Fond.

Målet med projektet er at få flere dygtige efterskoleelever til at vælge en erhvervsuddannelse ved at øge kendska-

bet gennem praktikforløb, obligatorisk og frivillig brobygning, ekskursioner til virksomheder og undervisning på erhvervsskoler og HTX. Men det er ikke kun de unge, der oplever øget kendskab, da ansatte, erhvervsvejledere, undervisere mv. i de involverede organisationer også bygger bro og samarbejder på nye måder i projektets forskellige faser.

2. Kombinationsuddannelser

En anden og mere forpligtende samarbejdsform finder man de steder, hvor en fælles indsats har ført til, at hele uddannelser er blevet designet i

fællesskab. Det kræves, at den unge er indskrevet ét sted, men fleksible elementer gør, at den unge kan til vælge forløb alt efter behov.

FLOW er et samarbejde mellem VUC Odense og aftenskolen FORA 1748 i Odense. Tilbuddet kombinerer en fuld HF med folkeoplysende undervisning i musik og teater. VUC bidrager med en enkeltfagspakke, svarende til en fuld HF. Alle elever i projektet på samme årgang har de samme fag og følges ad som klasse. HF-fagene afvikles med ca. 24 lektioner om ugen i tre år. FORA 1748 bidrager med undervisning i musik og teater – eksamensfrit, individuelt tilrettelagt og projektorienteret – mellem tre og ti timer om ugen, men dog op til 30 timer om ugen i de halvårslige projektperioder. FORA 1748 lægger hus til både HF-undervisning (med lærere fra VUC) og den folkeoplysende undervisning.

Forløbet er attraktivt for unge, der er optaget af musik og teater – det er et identitetsskabende fællesskab.

Der er mange relativt ressourcestærke unge i denne gruppe, men der er stor risiko for, at de dropper skolen for at forfølge drømmen om at leve af deres interesse. FLOW bruges aktivt til at motivere de unge til at give den en skalle i skolen, for de kan kun blive optaget og forblive på FLOW, hvis de viser, at de er motiverede for at gennemføre en HF og passer undervisningen.

FLOW fungerer på eksisterende vilkår for ressourcestærke unge med kreative interesser, idet det er en forudsætning, at de kan klare mange timers undervisning og forberedelse om ugen. Det er en god "skole" for unge med kreative drømme. De får en chance for at indse, hvor meget det kræver at satse på en kunstnerisk karriere – uden at de i mellemtiden har mistet chancen for at få en ungdomsuddannelse.

Produktionsbaseret erhvervsuddannelse (PBE) er et andet eksempel på en kombinationsuddannelse, hvor erhvervsuddannelser, der er vekseluddannelser, helt eller delvist gennemføres på produktionsskoler. PBE har samme mål og niveau som erhvervsuddannelser i almindelighed og afsluttes med samme prøver og beviser.

Uddannelsen består af forskellige elementer, hvor en del foregår på produktionsskolen fx grundlæggende praktisk oplæring (som erstatter grundforløbet) og praktikuddannelse, mens de ordinære hovedforløb som udgangspunkt foregår på erhvervsskolen. Herudover samarbejdes der med virksomheder omkring virksomhedsforlagt undervisning og om delpraktik.

3. Kombinerede undervisningsforløb

Den mest udbredte form for samarbejde handler om at udbyde enkelte undervisningsforløb hos hinanden. Det kan være, at elever, der går på en

studieforberede uddannelse, tilbydes enkelte fag eller forløb på erhvervsrettede uddannelser, så de kan stifte bekendtskab med mulige fremadrettede uddannelsesveje.

Flex Aarhus er et samarbejde mellem daghøjskolerne i Aarhus og alle formelle og ikke-formelle interessenter. Der er fokus på at møde de unge, hvor de er og bringe dem videre derfra og på, at motivation er udgangspunkt for læring. Der kan vælges blandt en bred vifte af fag efter interesse, som hen ad vejen kombineres med FVU- eller AVU-fag og brobygning til formel uddannelse.

De århusianske daghøjskoler fungerer som uddannelsesansvarlige skoler for fleksible uddannelsesforløb for unge kontanthjælpsmodtagere, der tilhører målgruppen for

uddannelsen. Flex Aarhus er ledet af en styregruppe med deltagere fra jobcenteret, erhvervslivet, faglige organisationer, erhvervsskole, VUC, produktionsskole og ungdomsskole samt lederne for de fem deltagende daghøjskoler. De unge har en gennemgående vejleder fra start til slut.

Trods den store velvilje har den brede og fleksible konstruktion budt på barrierer i forhold til finansiering og samspil på tværs af formel og ikke-formel uddannelse.

4. Samarbejde om tilbud om afklaring og vejledning

En af de største barrierer for mange unge, der har svært ved at finde fodfæste i uddannelsesverdenen, er manglende afklaring i forhold til

fremtidig uddannelse eller job. Derfor går mange samarbejdsrelationer ud på at skabe fundamentet for denne klarhed eller afklaring for den enkelte.

U-turn er en fælles forberedelse af unge til ungdomsuddannelser for de unge, som ikke er helt parate til ungdomsuddannelserne fagligt og socialt. U-turn er et tilbud på Vordingborg Uddannelsescenter, hvor unge – på vej til ungdomsuddannelser – en gang om ugen i otte uger modtager undervisning i dansk, matematik og engelsk af lærere fra bl.a. 10. klasse, det almene gymnasium og erhvervsskolen. På den måde kan de prøve niveauet af og blive bedre forberedt til at tage det rigtige valg af deres kommende ungdomsuddannelse.

Tilbuddet er en slags "udvidet brobygning" og har haft deltagelse af Zealand Business College, STX, ungdomsskoler og 10. klasse i området. Tilbuddet har især skullet give elever, der er fagligt svage eller usikre, et ekstra løft samt give dem mulighed for at se, hvad de går ind til og derved blive klar til deres kommende ungdomsuddannelse.

NEXT STEP: GODE RÅD TIL ØGET SAMARBEJDE PÅ TVÆRS

Som nævnt indledningsvist eksisterer der i dag en række barrierer, som kan vanskeliggøre samarbejde på tværs af formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer. Det drejer sig bl.a. om økonomiske incitament, "firkantede" systemer, manglende viden og forskellige kulturer. Med en ambition om at adressere nogle af disse

barrierer og inspirere til øget samarbejde på tværs har DEAs Tænkeboks udviklet en række gode råd til fremtidig handling.

De gode råd er rettet mod såvel politikere som praktikere, der på hver deres vis har mulighed for at ansøre til øget samarbejde.

LAD DE VOKSNE FLYTTE SIG – IKKE KUN DE UNGE

En af de store udfordringer for øget samarbejde mellem formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer er manglende kendskab til hinandens sektorer og som følge heraf også manglende videndeling og dialog omkring det bedste tilbud for de unge. En vej til at adressere denne udfordring er at stille krav om, at også de voksne – lærere, vejledere og ledere – flytter sig mellem formelle uddannelser og ikke-formel undervisning, så det ikke kun er et krav, der stilles til de unge. Da viden ofte "hænger fast" ved medarbejdere, er der behov for at designe forløb, som understøtter mobilitet på tværs, fx længerevarende brobygning på lærersiden.

FORMALISER KOMPETENCER, DER UDVIKLES PÅ TVÆRS

Der opbygges særlige kompetencer på lærer- og ledelsesniveau ved at arbejde på tværs af formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer, og man gør sig ofte værdifulde erfaringer i sådanne samarbejder. For at anskueliggøre dette er der god grund til at arbejde med en formalisering af de kompetencer, som man erhverver sig gennem samarbejde på tværs.

OPTIMER OVERFØRSEL FRA IKKE-FORMEL TIL FORMEL – OG OMVENDT

For at sikre en bedre sammenhæng mellem de unges overgang fra ikke-formel læring til formel uddannelse kan der med fordel etableres aftageraftaler i form af personlige møder mellem den unge og uddannelsesstederne, både ikke-formelle og formelle. Det skal ske med det formål at gøre overdragelsesprocesser nemmere og sikre kendskab og videndeling på tværs.

I den forbindelse kan man også med fordel etablere overgangsføløb ved optag på formelle uddannelser, der giver mulighed for fortsat at styrke de kompetencer, som de unge har opnået via de ikke-formelle skoleformer.

Omvendt er det naturligvis også vigtigt at sikre en mere optimal overførsel fra formel uddannelse til ikke-formel undervisning, så de unge, der har behov for en pause fra et formelt uddannelsesforløb, sikres en smidig overgang til det ikke-formelle.

Uanset hvilken vej "overførslen" skal ske, handler det om at undgå "huller" i det samlede uddannelsesforløb for den unge, fordi pauser udgør en potentiel risiko for ikke at opnå uddannelse.

EN BEDRE REALKOMPETENCEVURDERING OG VISITERING

Et mere fleksibelt uddannelsessystem, hvor de unge kan dyrke og flytte til den skoleform, der passer bedst, fordrer velfungerende merit- og realkompetencevurderinger.

Selvom der de senere år er blevet kæmpet for at optimere realkompetencevurderingssystemet, er man stadig ikke i mål. En vej frem kunne være at skabe et portfolio-system, hvor den enkeltes kompetencer løbende dokumenteres og opsamles – uanset om der er tale om formel eller ikke-formel læring. Et fokus på at udvikle portfolio-lignende redskaber er ikke mindst relevant set i relation til den kombinerede ungdomsuddannelse, hvor der stilles krav om, at eleverne skal gå til prøve på baggrund af et portfolio.

Konkret kan det opbygges ved, at man forpligter det formelle uddannelsessystem til at levere dokumentation for gennemførte uddannelsesdele til portfolioen ved afbrydelse af uddannelse. Samtidig skal man forpligte de ikke-formelle skoleformer til efter behov at afklare realkompetencer i et bredt perspektiv, hjælpe med at skabe sammenhæng i portfolioen samt samle dokumentation og vejlede om, hvilke muligheder den enkeltes realkompetencer åbner i et uddannelses- og karrierespæktiv.

Det er i den sammenhæng også væsentligt at undersøge, hvordan man bedre kan vurdere de individuelle kompetencer, som tilegnes i ikke-formelle forløb, så disse kompetencer kan beskrives i et portfoliosystem. Her kan det være givtigt at stille konkrete krav til de kompetencer, der opnås via de ikke-formelle skoleformer, så opnåede kompetencer (fx fagspecifikke) kan overføres direkte i det formelle system og ikke skal genopnås.

Denne udvikling af realkompetencevurderingssystemet kræver naturligvis, at der fra centralt hold opsættes passende rammer for en sådan indsats i både det formelle uddannelsessystem og inden for de ikke-formelle skoleformer.

LEDELSEN SKAL GÅ FORREST PÅ VEJEN TIL ØGET SAMARBEJDE

Når økonomiske barrierer kan vanskeliggøre samarbejde på tværs, er det væsentligt, at der fra ledelsesmæssigt hold lægges vægt på, at samarbejde bidrager værdifuldt

på andre måder. Som med så mange andre forandringer er ledelsen en afgørende aktør i forhold til at understøtte en forandring i retning af øget samarbejde. Det kan både ske ved at italesætte vigtigheden af samarbejde i organisationen og ved at belønne medarbejdere, som interesserer sig for og engagerer sig i sådanne samarbejder. Og det kan ikke mindst kickstartes ved, at ledelsen selv søger at blive klogere på henholdsvis det formelle uddannelsessystem og de ikke-formelle skoleformer fx via praktikophold.

ANERKEND DE UNGES UDDANNELSESSTRATEGIER

Det er ofte en noget negativ retorik, der anvendes omkring de unge, som ikke går den lige vej i uddannelsessystemet. De kaldes "frafaldstruede", de får et "uddannelsespålæg" og de "flakker". Retorikken er i høj grad med til at italesætte de unges adfærd som problematisk og udfordrende, men for mange af disse unge er der tale om en "uddannelsesrejse", hvor det at prøve noget af rent uddannelsesmæssigt er en del af en afklaringsproces – og derfor også helt naturlig adfærd. Der er derfor behov for at anerkende disse unges uddannelsesstrategier og i højere grad vise forståelse for deres adfærd frem for at støde dem længere væk fra uddannelsessystemet.

ØKONOMISKE BARRIERER MÅ IKKE HINDRE SAMARBEJDE

En afgørende udfordring for øget samarbejde på tværs af det formelle uddannelsessystem og ikke-formelle skoleformer omhandler økonomi. Som det er i dag, kan man opleve barrierer for den enkelte institution i forhold til at hjælpe unge videre på en anden institution – det er nemlig penge ud af kassen i et taxameterfinansieret system. Samtidig kan der også være afgørende økonomiske barrierer i forhold til at finde den rigtige løsning for den unge. Man kan fx forestille sig, at et tilbud i de ikke-formelle skoleformer, som primært finansieres kommunalt, passer bedst til den unges behov, men at kommunen i stedet vælger et formelt uddannelsesstilbud, hvis det finansieres statsligt. På den måde kan de forskellige økonomiske rammer for de forskellige skoletilbud blive en væsentlig barriere for mere og bedre samspil, og der er derfor behov for at arbejde med mere fleksible rammer og øget gennemsigtighed.

LÆR AF DE GODE ERFARINGER VIA FØLGE-FORSKNING – OG SPRED DEM NATIONALT

Øget kendskab til mulighederne i samarbejde på tværs kan understøttes ved at iværksætte forsøg og følgeforskning med at udvikle modeller for lokalt samarbejde og gensidigt kendskab/indsigt mellem formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer med det mål at få flere unge til at gennemføre en uddannelse. På den måde kan lokale modeller evidensbelægges, og relevante erfaringer kan deles på tværs af uddannelser landet over.

Et konkret eksempel, som med fordel kan udbredes, er Garantiskole-modellen, som skyder frem flere steder i Danmark i disse år. Garantiskolen er ikke et skoletilbud, men et samarbejde mellem en lang række skoler, institutioner og vejledere, der sætter den unge i centrum og sikrer, at der er et netværk under den enkelte, hvis den valgte uddannelsesvej ikke længere er den rigtige. Garantiskolemodellen er designet i Silkeborg Kommune, men er udbredt til en række områder i landet. Ofte tæller de lokale garantiskoler erhvervsuddannelserne, UU, produktionsskoler, ungdomsskoler og kommunale afdelinger (fx jobcenteret, familieafdelingen).

Et element i Garantiskolesamarbejdet er, at elever, der går på en ungdomsuddannelse, men med risiko for frafald, er sikret en plads på en produktionsskole i et forløb, der skal sikre, at de kommer tilbage i uddannelse. Der udarbejdes en samarbejdsaftale om bl.a. betaling, så økonomiske barrierer ikke hindrer et samarbejde.

I et fremadrettet perspektiv bør garantiskole-modellen udvikles, så den også inkluderer andre ikke-formelle skoleformer end produktionsskolerne samt de øvrige gymnasiale uddannelser. På den måde kan garantiskolens sikkerhedsnet udvides til at opfange mange flere af de forskellige unge, der er ved at falde fra en uddannelse og opbygge deres motivation og engagement med udgangspunkt i deres interesser, ressourcer og behov.

OPSTIL SUCCESKRITERIER FOR FORSKELLIGE SAMARBEJDSFORMER PÅ TVÆRS

Der findes, som nævnt tidligere, allerede en række forskellige samarbejdsformer, der binder de formelle uddannelser og ikke-formelle skoleformer sammen – enten med fokus på opbygning af kendskab og indsigt eller på at skabe kombinationsuddannelser, kombinerede undervisningsforløb mv. En vej til at kvalificere disse samarbejder yderligere går gennem en nærmere kortlægning af samarbejdsformer samt en formulering af succeskriterier for de enkelte samarbejdsformer, som kan sikre, at gode erfaringer kan spredes og anvendes i andre sammenhænge.

VÆKST GENNEM VIDEN

DEA er en ideologisk uafhængig tænketank, der arbejder for, at Danmark øger sin værdiskabelse og vækst samt tiltrækker internationale virksomheder gennem viden om uddannelse, forskning og innovation.

Tænketanken DEA kæmper grundlæggende for, at flere unge får en uddannelse, der efterspørges, at forskning bliver omsat til innovation i private og offentlige virksomheder, og at Danmark er et attraktivt land for videnbaserede virksomheder.

DEA vil nå sine mål gennem:

- Analyser og undersøgelser, der styrker DEAs dagsorden
- Involvering af virksomheder, uddannelsesinstitutioner og organisationer via partnerskaber og projekter
- Udfordring af vanetænkning og bidrag til løsning af samfundsudfordringer

